

**ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ
КАПІТАЛОМ НА РОЗДРІБНОМУ РИНКУ**

У статті розглядаються питання розвитку ринку банківських послуг в Україні та роль банків з іноземним капіталом на роздрібному ринку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банки, ринок банківських послуг, банки з іноземним капіталом.

Перехід будь-якої країни на шлях ринкових відносин передбачає розвиток та покращення такого економічного сегменту як банківський сектор. Діяльність банків пов'язана з обслуговуванням корпоративних та приватних клієнтів. Досвід останніх років свідчить про те, що в розрізі роботи з приватними клієнтами спостерігається значне зростання. Це виявляється у зростанні обсягів депозитів населення, розміщених у банках, зростанні споживчих та іпотечних кредитів. Зростання ролі банківської системи відображається і на макроекономічних показниках, а саме постійному зменшенні агрегату М0 в загальній структурі грошової маси.

Тенденції розвитку банківського сектору в Україні, в цілому, подібні до східноєвропейських. У той же час існує значне відставання на 10—15 років порівняно з країнами Східної Європи. Так за даними, що приводяться в дослідженні «Райффайзенбанку» (Австрія), банківський сектор у країнах Східної Європи та СНД зріс за останні 2 роки в 3 рази. В 2004 р. зокрема в Центральній Європі зростання становило 15 %, у Південно-Східній Європі 32 %, у країнах СНД 28 %. У той же час в Єврозоні зростання банківського сектору становило лише 5,4 %. Якщо порівняти співвідношення кредитів приватним клієнтам до ВВП в Єврозоні, то воно становить 50 %, у Східній Європі 12 %, країнах СНД 3,5 %.

Безумовно, обслуговування корпоративних клієнтів є прибутковим для банків як місцевих, так і банків з іноземним капіталом, але цей ринок є насиченішим, потенціал росту є відносно невеликим порівняно з роздрібним ринком. З насиченням ринку відповідно зростає конкуренція на цьому сегменті ринку, зменшується доходність операцій. У таких умовах банківські установи, що прагнуть динамічно розвиватись, вимушені розширювати кількість і якість послуг, активно працювати як на ринку корпоративних послуг, так і послуг для приватних клієнтів.

На думку аналітиків «Райффайзенбанку» зростає попит приватних клієнтів на всі види послуг, а саме споживчі кредити, іпотечні кредити, платіжні карти, послуги інвестиційних фондів. Зараз лише «Райффайзенбанк» обслуговує у Східній Європі 5,2 млн приватних клієнтів. Великі банки в Східній Європі все більше уваги приділяють саме розвитку роздрібного бізнесу.

Український ринок банківських послуг не є винятком, а розвивається відповідно до загальних тенденцій у країнах, як з перехідною економікою, так і в країнах, що розвиваються, з певними особливостями. Особливо швидко зростає банківський сектор у столичному регіоні. При зростанні кредитного портфелю банків загалом по Україні на 7,8 % зростання в Київському регіоні (м. Київ та область) становило 14,1 %. Протягом першого півріччя 2005 р. зростання обсягу кредитів наданих суб'єктам господарювання становило 16,5 %, а фізичним особам 29,8 %. У структурі кредитного портфелю банків кредити надані фізичним особам становили 12,7 %. Нерівномірний розвиток ринку банківських послуг у столиці та регіонах обумовлений значними диспропорціями в доходах і, відповідно, купівельною спроможністю населення.

Українські банки протягом останніх п'яти років особливо активно працюють на ринку послуг, що надаються приватним клієнтам. Так найбільшу мережу відділень в Україні мають «Приватбанк», «Аваль», «Правекс-Банк», «Ощадний банк». У той же час зазначені банки активно працюють на корпоративному ринку, їх можна назвати універсальними, відповідно з економічною термінологією. Поряд з великими банками, що мають мережі філій по всій території України, деякі банки, що мають яскраву регіональну орієнтацію також активно розвивають мережі для роботи з приватними клієнтами. Так банк «Київ» має лише в м. Києві більше 60 відділень. Наявність великої кількості філій є лише передумовою успішності банку на ринку. Найбільшу мережу філій має «Ощадний банк», проте позиції цього банку на ринку мають тенденцію до послаблення. Переваги наявої мережі не були використані. Не використав переваг наявної мережі філій і «Промінвестбанк». З кожним роком вартість створення мережі зростає, враховуючи і такий факт, що зростають ціни на нерухомість та інші витрати, отже найбільші переваги отримають банки, що першими розпочали розвиток мереж.

Банки надають для населення широкий спектр послуг. До них можна віднести: кредити під купівлю житла (іпотечні), кредити під купівлю автомобілів, невеликі за обсягом кредити під купівлю товарів довгострокового використання, безготівкові розрахун-

ки. Надзвичайно великими темпами в Україні розвивається ринок пластикових карток. Розвиток ринку обумовлений переходом на виплату зарплати через банківські рахунки. Картки поки що не набули широкого використання в якості платіжного засобу, але є значні перспективи розвитку. Крім надання суто банківських послуг мережа філій дозволяє надавати інші фінансові послуги, зокрема страхові. Великі українські банки мають власні страхові компанії, що використовують мережі філій банків, наприклад, банк «Аваль» та СК «Еталон», «Промінвестбанк» та АСТ «Вексель», «Правекс-банк» та «Правекс-страхування».

Банки з іноземним капіталом в Україні не є активними учасниками роздрібного ринку зараз. Ставки по депозитних рахунках, що пропонують іноземні банки є значно нижчими ніж середні на ринку. Для прикладу наведемо інформацію про процентні ставки за депозитними вкладами в «Райффайзенбанк-Україна» (за даними інтернет-сторінки www.rbua.com).

		Відсоткова ставка	
Термін вкладу	UAH (фіксована)	USD (фіксована)	EUR (фіксована)
30 днів	4,5 %	2,5 %	2,25 %
60 днів	5,5 %	2,5 %	2,25 %
90 днів	7 %	3,25 %	3 %
180 днів	8 %	3,5 %	3,25 %
270 днів	9 %	4 %	3,75 %
366 днів	11 %	4,5 %	4,25 %
720 днів	—	5,5 %	5,25 %

Слід зазначити, що середні ставки за строковими депозитами фізичних осіб у національній валюті знаходились у межах від 13,2 % до 14,8 %, у іноземній валюті від 8,1 % до 8,4 %. Особливістю ринку депозитів для населення в Україні є суттєва різниця у відсоткових ставках у столиці та регіонах. Ставки в західних регіонах є на 2—3 % нижчими ніж у столиці. Причиною такої різниці може бути різна вартість залучення ресурсів (операційні витрати на одну гривню залучених депозитів у столиці нижчі за рахунок ефекту від масштабу). Це свідчить про незацікавленість банків з іноземним капіталом в отриманні додаткових ресурсів за рахунок залучення коштів приватних клієнтів. У той же час бан-

ки з іноземним капіталом мають можливість залучення дешевших ресурсів. Такі банки позиціонують себе як найнадійніші. І досягають успіху саме завдяки надійності. Незважаючи на низькі відсоткові ставки банки з іноземним капіталом залучають і кошти населення.

Серед банків з іноземним капіталом в Україні найбільш активно працює на ринку послуг для приватних клієнтів «Райффайзен-банк Україна», який розпочав роботу з приватними клієнтами у другому півріччі 2003 р. Згідно інформації, що подається у річному звіті, за 2004 р. кількість приватних клієнтів, що обслуговуються в банку, становила 24 тис., з яких майже 20 тис. — нові клієнти. Протягом 2004 р. кількість приватних клієнтів зросла в 5,5 раза. За 2004 р. було надано фізичним особам кредитів на суму 300 млн грн. Зростання порівняно з 2003 р. становило 400 %. Портфель споживчих кредитів на кінець 2004 р. складався з автокредитів (60 %, 242 млн грн) та житлових кредитів (40 %, 159 млн грн). На кінець 2004 р. частка банку на ринку споживчих кредитів перевищила 3 %. Кредитування купівлі автомобілів здійснюється в співпраці з автотрейдерами, діє програма «партнер-банку», безпосередньо видача кредиту в приміщенні автотрейдера, відсоткова ставка при цьому на 1 % менша від базової. На кінець 2004 р. видано 4800 автокредитів, середній розмір кредиту склав 50000 грн.

Починаючи з 2003 р. в Україні набуває розвитку іпотечне кредитування. З 2003 р. надано 2300 іпотечних кредитів на суму 160 млн грн. Середній розмір кредиту становив 70000 грн. При цьому слід зазначити, що 70 % кредитів надано в регіонах. Найбільшу кількість іпотечних кредитів надано в Дніпропетровську, Донецьку, Запоріжжі, Києві та Одесі.

Вклади населення в Райффайзенбанку протягом 2004 р. збільшились у 3 рази та становили 560 млн грн. Банк відкрив понад 38000 рахунків. Частка банку на ринку депозитів становила 1,5 %. У загальному обсязі ресурсів залучених банком від приватних осіб депозити складали 64 % (357 млн грн), а кошти «до запитання» становили 36 % (200 млн грн). Кошти «до запитання» є найдешевшими ресурсами для банку. В середньому в українських банках частка таких ресурсів не перевищує 20 %. Середня сума вкладу в банку становила 45000 грн. У структурі депозитів переважали депозити в іноземній валюті (68 %).

Слід зазначити, що банки з іноземним капіталом не є активними гравцями на ринку депозитів. У той же час можна побачити тенденцію до активізації роботи банків на ринку іпотечного кре-

дитування. Можемо виділити такі банки, як «Райффайзенбанк Україна», «Ажіо», «Міжнародний іпотечний банк» (МІБ). У перспективі очікується завершення придбання банку «Аваль» іноземним банком. Частка іноземного капіталу в банківській системі України перевищить 25 %. Придбання іноземним інвестором великого банку, що має розгалужену мережу філій, свідчить про зацікавленість у розвитку саме роздрібних послуг.

Банки з іноземним капіталом, як правило, при кредитуванні фізичних осіб застосовують підходи, стандарти, що нехарактерні для вітчизняних банків. Так для отримання кредиту на купівлю житла в «Райффайзенбанку» необхідно не лише внести перший внесок на купівлю житла (30 %), але й мати повністю легалізовані джерела доходів. У той же час вітчизняні банки можуть надати кредит при наявності достатнього забезпечення. Не є секретом, що часто клієнти не мають легальних джерел доходів, або такі доходи є недостатніми для отримання кредиту. Так, наприклад, багато громадян України працює за кордоном, такі доходи рідко легалізуються в Україні, проте є суттєвими. Отримання кредиту в банках з іноземним капіталом вимагає значних витрат часу, подачі великої кількості документів. Таким чином банки з іноземним капіталом орієнтуються на обслуговування лише частини потенційних клієнтів, найбільш платоспроможних.

Процентні ставки по кредитах в банках з іноземним капіталом не відрізняються суттєво від відповідних ставок в українських банках. По іпотечних кредитах ставки по кредитах в іноземній валюті становлять 10,5 % банк «Ажіо», 11,5 % «Міжнародний іпотечний банк». Банки з іноземним капіталом не застосовують занадто низькі ставки, проте мають значний запас для зниження ставок у майбутньому, на відміну від вітчизняних банків, можливості яких у цьому розрізі обмежені. В подальшому можна прогнозувати повільне зменшення ставок по кредитах. Для порівняння: в 2004 р. середні процентні ставки по іпотечних кредитах у країнах Центральної та Східної Європи становили в Чехії 6 %, Угорщині 10 %, Польщі 8,7 %, Словенії 7,2 %, у решті країн Центральної та Східної Європи (в тому числі і в Балтійських країнах) ставки не перевищували 5 %. Таким чином кредитування є надзвичайно прибутковим видом діяльності для іноземних банків, про це свідчать і річні звіти банків.

Заслуговує на увагу досвід створення «Міжнародного іпотечного банку». Банк розпочав діяльність наприкінці 2004 р. Єдиним напрямом діяльності банку є надання іпотечних кредитів. Кредити надаються у доларах США на термін 5 та 10 років. При купівлі

житла власні кошти повинні становити не менше 30 %. Банк не має філій, кредити надаються під купівлю нерухомості в м. Києві. Також банк надає споживчі кредити. Також банк нещодавно розпочав залучення короткотермінових депозитів (3 місяці, 7,25 % річних у доларах США).

Враховуючи наявні тенденції можемо передбачити подальше зростання обсягу послуг, що надаються приватним клієнтам. Банки з іноземним капіталом пізніше ніж вітчизняні банки розпочали діяльність на цьому ринку, проте демонструють значну активність. Приклад «Райффайзенбанку» свідчить про можливість швидкого виходу на ринок. Після придбання банку «Аваль» частка «Райффайзенбанку» на ринку послуг для приватних клієнтів зросте. Існує зацікавленість іноземних інвесторів у придбанні середніх банків та регіональних банків, що мають сильні позиції в окремих регіонах. Протягом наступних років передбачається купівля іноземними інвесторами декількох середніх банків в Україні, таким чином присутність іноземного капіталу на ринку буде розширено. В той же час можемо зазначити, що потенціал зростання ринку роздрібних банківських послуг є обмеженим. Низька купівельна спроможність населення, зниження темпів економічного зростання можуть суттєво затримати розвиток ринку.

Література

1. Іноземний капітал у банківському секторі України: тенденції, проблеми, перспективи / Шелудько Н. М. / Фінанси України. — 2004. — № 12. — С. 100—107.
2. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегія розвитку в Україні / О. Дзюблюк / Банківська справа.—2005.— №3.
3. Послуги як продукт банківської діяльності / О. Брегеда / Банківська справа.— 2003.— № 6.— С. 73—78.
4. «Райффайзенбанк Україна» річний звіт за 2004 рік (www.rbua.com);
5. Лист Головного управління НБУ по м.Києву і Київській обл. №06-209/13965 від 09.08.05р. «Про тенденції розвитку банківської системи Київського регіону»
6. Overview of the European real estate market in 2004 (www.cepi.be/pdf/cepiAR2004.pdf)

Стаття надійшла до редакції 25.01.2006